

2. Горбач Н. Невідомий Григорій Сковорода. Львів: Логос, 2002. 152 с.
3. Ушкалов Л. Сковорода та інші. Причинки до історії української літератури. Київ: Факт, 2007. 552 с.
4. Чижевський Д. Нариси з історії філософії на Україні (1931). *Чижевський Д. Філософські твори: у 4-х тт.* / під. заг. ред. В. Лісового. Т. 1. Київ: Смолоскип, 2005. С. 1-162.
5. Чижевський Д. Філософія Г. С. Сковороди (1934). *Чижевський Д. Філософські твори: у 4-х тт.* / під. заг. ред. В. Лісового. Т. 1. Київ: Смолоскип, 2005. С. 165-388.
6. Чижевський Д. І. Філософія Г. С. Сковороди / підготовка тексту й передне слово проф. Л. Ушкалова. Харків: Прапор, 2004. 272 с.

Сапіщук Марічка

студентка групи СОУМ-21 факультету філології і журналістики Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Науковий керівник – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української та зарубіжної літератур і методик їх навчання Леся Вашків

ІДЕЇ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ В ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ТАРАСА ГРИГОРОВИЧА ШЕВЧЕНКА

Уже протягом трьохсот років світ ловить та не може спіймати його – Григорія Савича Сковороду – людину, що стала символом мудрості української землі, мандрівного філософа, який до нині є осердям української духовної історії. Для кожного освіченого громадянина України – це не просто одне з імен діячів української культури, це, можна сказати, своєрідна легенда, яка твориться не лише за допомогою знань, але й уявлення. Не серцеїд, а, радше, серцелюб, який творив за покликом серця, навчав жити за покликом серця й

сам теж жив, як творив і творив, як жив. Не просто так акцентую увагу саме на цьому слові, адже у всій творчості Григорія Сковороди налічено близько 1150 вживань слова «серце» у різних формах.

Ювілей стимулює вкотре замислитись над актуальністю творчості письменника сьогодні. Яким був вплив його на сучасників? Ні для кого не є загадкою те, що перо і приклад Сковороди виховали багатьох. Спокійний і розмисловий, Григорій виховав своїм словом цілу плеяду українських авторів, які вміли слухати і чути мову талановитих попередників. Шевченко у цьому шерезі займає місце особливе. Він найближчий не тільки в часі, а й в дусі. Обоє могли похизуватися неймовірною пам'яттю й любов'ю муз – поезії та малярства. Центральні образи-символи їхньої творчості – серце та доля – теж об'єднують цих двох українських світочів, але вже у світобаченні. Не зважаючи на притаманний Сковороді переважно філософський, а Шевченку – суто мистецький спосіб осягнення світу, їх поєднує антропоцентричне й екзистенційне сприйняття буття, кордоцентризм, обізнаність зі Святим Письмом, неприйняття догматизму, нав'язаного Московською офіційною церквою, індивідуальне сприйняття віри.

Саме філософія Григорія Сковороди була одним із важливих джерел впливу на формування світогляду Шевченка. Неабиякий інтерес викликає інтерпретація свободи, її ідея й розвиток у творчості обох письменників.

Без сумнівів можемо твердити, що філософія мандрівника – це філософія свободи. І в українській літературі нема людини, яка була б «свобіднішою» за Григорія Сковороду. Його воля полягала не у багатстві й матеріальному благополуччі, а у душевному мирі. В оді "De libertate (Про свободу)" поет роздумує:

Що є свобода? Добро в ній яке є?

Кажуть, неначе воно золоте є?

Ні ж бо, не злотне: зрівнивши все злото,

Проти свободи воно лиш болото. [2, с.116]

Ідея свободи у Шевченка дещо інша, однак не менш важлива. Якщо Сковорода створював свою, ні від кого не залежну філософію, яка стосувалася вивільнення «я» з власних кайданів, то Шевченкова свобода полягає у прагненні зняти ці кайдани з народу. Обидва письменники жили в той час, коли український народ, припинивши довголітні війни, міг більш-менш зажити спокійно. Проте той спокій рано чи пізно руйнувався через відсутність свободи. Це боліло Шевченку! Заарештований за участь в Кирило-Мефодіївському братстві, він пише дві вельми знакові поезії – «Мені однаково чи буду» та «Садок вишневий коло хати». Медитація, написана «У казематі», містить несподівану заяву:

Мені однаково, чи буду

Я жить в Україні, чи ні. [4, с.183]

На перший погляд, висловлене поетом, коле та вражає, однак та сердечна картина вечора у весняній Україні («Садок вишневий коло хати») певним чином нівелює гостроту і категоричність зацитованої строфи. Любов до України бентежить і крає, сповнює і ошаслиблює – все разом і нероздільно – поетове серце навіть у підземеллі каземату.

На тлі свободи у творчості Сковороди Шевченко виділяється показом історичного минулого української нації. Та потрібно взяти до уваги те, що будь-яка творчість у своїй суті є автобіографічною. Людина не може глибоко відчувати те, що не переживала на власному досвіді. Мандрівний філософ відстоював внутрішню свободу, яка була для нього основою життя. Кобзар же народився й жив у неволі, тому не міг бути до неї байдужим, співпереживав і боровся. У кожного була своя боротьба.

Відомий ще як байкар, Сковорода особливу увагу приділяв темі моральності: внутрішньому світу людини й природі, яка її оточує. Читаючи Сковороду, ми читаємо себе. Вивчаючи його творчість – вивчаємо себе. Автор вдається до протиставлення справжніх і фальшивих цінностей, показує, на скільки безсенсовими є багатство, маєтки та гроші, коли людина нещасна в

душі. Цей дух просвітительства притаманний і Шевченкові. Кобзар вдається до прямих послань. В одному з них – «І мертвим, і живим, і ненародженим..» – він благас:

Схаменіться! Будьте люди,

Бо лихо вам буде!

Розкуються незабаром

Заковані люди.

Настане суд, заговорять

І Дніпро і гори!

І потече сторіками

Кров у синє море

Дітей ваших... [4, с. 164]

Григорій Сковорода вважав, що людина має розрізнати видиме й невидиме в собі. Видиме – це тінь справжньої людини, а невидиме – її сутність. Саме це невидиме він і поєднує з Богом. Шевченко теж інтерпретував ці ідеї у своєму творчому здобутку, але дещо по-іншому. Упродовж усього свого життя письменник жив по-божому. Усі персонажі літературних творів поета є релігійними, то і в творчості Кобзаря немає жодного антихристиянського образу. Завершальною піснею «Саду божественних пісень» Сковорода говорить, що його Бог милосердний і що він не вмирає, бо з ним живе душа письменника, а Шевченко у своєму «Заповіті» прагне все покинути і полинати до Бога молитися, однак лише після того, як визволить свій народ.

Цікавим є припущення дослідників, що Тарас Григорович Шевченко використав окремі поезії Сковороди при написанні своїх творів. Так, у низці Шевченкових повістей «Наймичка», «Близнюки», «Княгиня» згадується барокова збірка «Сад божественних пісень» Григорія Сковороди. У деяких з них представлений ідеальний хутір, що протистоїть городському світу. Саме там людина може знайти душевний спокій, вести гармонійне життя. Дванадцята та двадцять перша пісня зі збірки простежуються у Шевченкових

віршах «Не завидуй багатому...» та «Не женися на багатій...». Частина українських літературознавців вважають, що початок Шевченкової поеми «Сон» є трансформацією мотиву вірша «Всякому місту звичай і права» українського філософа.

Та й Тарас Шевченко ж свою поему-комедію “Сон” розпочинає зі слів: «У всякого своя доля і свій шлях широкий..».

Відомий український шістдесятник Валерій Шевчук твердить:

«Сковорода лишився на учителем свого народу. Сила його розуму поширювалася в часі, бо він умів прозирнути світ і людину. Він зумів сказати своїм сучасникам своє чесне, виважене й мудре слово, і це слово почули й плекають його до сьогодні»[3, с. 590]. Чутливий серцем і гострий розумом Шевченко, своєю майстерною рукою розвинув слово Сковороди, інтерпретуючи його ідеї, доповнені власними мотивами. І йому це вдалося. Такі однакові й такі різні водночас, уже протягом трьох століть залишають слід в душі кожного прихильника українського літературного всесвіту. Попливши на різних човнах життєвими шляхами, вони навчили своїх читачів виборювати той дорожочинний скарб, якого нам зараз так бракує – свободу. Навчили слухати серце й боротися за правду! Адже свобідним є лише той, хто не обмежується відсутністю перешкод для здійснення наміру. Так було зі Сковородою. Так було з Шевченком.

Список використаної літератури

1. Діброва Володимир. Свіжим оком. Тарас Шевченко для сучасного читача. Київ: Видавництво «Білка», 2021. 176 с.
2. Сковорода Григорій. Повна академічна збірка творів / за ред. проф. Леоніда Ушкалова. Харків – Едмонтон - Торонто: Майдан, Видавництво Канадського Інституту Українських Студій, 2011. – с. 116.
3. Шевчук Валерій. Муза Роксоланська: Українська література XVI – XVIII століть: У 2 кн. Книга друга: Розвинене бароко. Пізньє бароко. – К.: Либідь, 2005 – с. 579 – 590;

4. Шевченко Т.Г. Кобзар / Т. Шевченко. – Х.: Видавництво «Школа», 2017.– с. 164; с. 183.

Самохвал Дарія

студентка групи СОУМ-21 факультету філології і журналістики Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Науковий керівник – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української та зарубіжної літератур і методик їх навчання Вашків Леся.

«ЕСЕЙ ЛЕОНІДА УШКАЛОВА ПРО «ВІЧНУ ПЕДАГОГІКУ» ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ»

Світ ловив його, та не спіймав, проте Григорій Сковорода не зміг (та, мабуть, і не прагнув) приховати свою, протоптану мандрами, стежку до філософських надбань. Український Сократ був першим східноєвропейським мислителем, був проповідником любові і свободи, був мудрецем слова, він був і є святилищем для усіх нужденних. Геній нашої літератури – Тарас Шевченко виховувався під впливом творчості Г. Сковороди, про що й згадував у поезії «А.О. Козачковському»:

...І зроблю

Маленьку книжечку. Хрестами

І везерунками з квітками

Кругом листочки обведу.

Та й списую Сковороду.

Багатогранність постаті Г. Сковорода вабить літературознавців простувати його ж «стежкою пізнання». Одним із яких був Леонід Ушкалов – слобожанець, доктор філологічних наук, професор, автор академічних розвідок з історії української літератури та філософії.

«Одним-єдиним заняттям, до якого Сковорода відчував «сродність», – стверджує Л.Ушкалов, – і яким будь-коли займався, було виховання» [3, с. 147].